

*Черноградская Нюргуяна Петровна-логопед
Чепалова Анна Викторовна-логопед
Иванова Александра Николаевна-воспитатель
МБДОУ №70 «Кэрэчээнэ»
с.Хатассы ГО г. Якутск*

***Тылын - өһүн сайдытыгар уустук кэһилиилээх оҕолорго сахалыы
дорҕооннору туруоруу***

Билинни кэмнэ оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах оҕолор төрөөбүт тылларын дорҕооннорун чуолкайдык санарбат буолуулар үксээтэ.

Оҕону кыратыттан төрөөбүт тылга уһуйан дорҕооннорун сөпкө санарда үөрэтии төрөппүттэргэ уонна иитээччилэргэ сүрүн сыал буолар.Тылын-өһүн сайдытыгар уустук кэһилиилээх оҕолорго төрөөбүт тылын дорҕооннорун туруоруу олус ыарахан буолар уонна элбэх үлэни эрэйэр. Оҕо бастакы тылланыыта төрөөбүт тылынан буолуохтааҕа кини инники сайдытыгар улахан суолталаах буолар.Сатаан чуолкайдык санарбат оҕо кэпсэтэригэр олус эрэйдэнэр оҕолору кытта өйдөспөт.Кини бу итэҕэһин 6-7 сааһыгар ордук билинэр.

Оҕо 5 сааһыгар төрөөбүт тылын дорҕооннорун барытын сөпкө сангарар буолуохтаах.Оҕо дорҕоону сөпкө санарбат буолуутун биричиинэлэрэ:

- сангарар аппараата айылҕаттан итэҕэстээх;
- сангарарыгар уоһун,тиийин, тылын сыыһа туттар, хамсатар;
- сангарар аппараата үчүгэй эрэри, былчыҥа кыайан сайдыбатах.

Өскөтүн оҕо 5 сааһыгар төрөөбүт тылын дорҕооннорун барытын сөпкө сатаан санарбат буоллаҕына логопед көмөтө ирдэнэр.

Кыра оҕо тылыгар бастаан аһаҕас дорҕооннор, онтон бүтэй дорҕооннор үөскүүллэр.Оҕо бүтэй дорҕооннорго ордук ыарырҕатар.Тылларын сайдытыгар уустук кэһилиилээх оҕолор үксүн тыл кэннинээҕи дорҕооннору ордук ыарырҕаталлар.Тылын сайдыыта уустук кэһилиилээх оҕо сангарар аппараата төрүүбүттэн туох эрэ итэҕэстээбиттэн эбэтэр ыарахан ыарыыттан ньиэрбэтин систиэмэтэ эмсэбэлээбититтэн чуолкайа суох буолар.

Тылын сайдыыта уустук кэһилиилээх оҕо санатын итэҕэһэ элбэх араастаах.Үксүн элбэх оҕоҕо баар буолар :

- дизартрия-мэйиигэ баар сангарар киин эмсэбэлээбититтэн сангарар уорганнарын

ханнык эрэ быччыннара кыратык баралыыстаабыт оҕо киһи сатаан истибэт гына ханынайан санарар.

- алалия- кэнники бириэмэҕэ олус элбээтэ.Үчүгэйдик истэр, санарар уоргана барыта имигэстик хамсыыр-имсиир эрэри санарбат.Кини үксүгэр киһи өйдөөбөт, бэйэтэ туспа тыллаах буолар.

Тылын сайдыта уустук кэһилиилээх оҕолор үксүн Ъ, Н дорҕооннору санаралларын ыарырҕаталлар.

Дорҕоону кытта үлэ 3 этээптээх буолар:

1. бэлэмниир эрчиллиии;
2. дорҕоону этитии;
3. дорҕоону тылга,этиигэ киллэрэн санардыы.

Сахалыы [Ъ] дорҕоону санарарга уос, тиис сэгэйэр, тыл төрдө сымнаҕас таналайга барбах сыстан баран тэйэр.”Күөмэйгин сайҕаа” эрчиллиини сизеркилэ иннигэр олорон онороллор.Дорҕоон турбутун кэннэ ,сүһүөххэ санарда үөрэтэбит.

Сахалыы [Н] дорҕоону санарарга уос, тиис ыпсыбаттар, тыл төрдө өрө көтөҕүллэр, сыстан баран тэйэр, салгын муннунан тахсар.Эрчиллиилэр:

«Баҕа»;

«Лаппаакы»;

«Тэллэй,

«Үөн».

Бу эрчиллиилэри онорон оҕо тылын төрдүн түргэнник өрө көтөҕө үөрэнэр.